

Wat doet kinderen lachen?

Een analyse naar wat twee-en driejarige kinderen doet lachen en in hoeverre dit samen hangt met leeftijd, geslacht en sociale situatie.

Masterthesis Kinder- en Jeugdpsychologie

Februari – December 2010

Universiteit Utrecht

Student

Josje van Enter

3269140

Universitair begeleiders

Mw. Dr. E. Singer (eerste beoordelaar)

Mw. Dr. D. de Haan (tweede beoordelaar)

Abstract

This master thesis aims at analyzing what's making children laugh and how the social situation, age and gender of the child affect this. This research was conducted on 24 multicultural child care centers in the Netherlands, where 96 children aged two and three years old were observed for one hour free play.

The results of this study showed that children most often laugh with peers, and least often with the pedagogical staff and peers. Regarding the reason for the laughter into categories, that what's most making children laugh is humour, regardless of social situation, age or gender. However boys seems to be laughing the most out of fun when they laugh along with the pedagogical staff. In other social situations boys are laughing the most out of humour. Children laugh the least out of social. Examining the social situation and the reason for the laughter, it becomes clear that children who laugh alone, laugh the most often about 'greeting'. When children laugh with peers than they laugh the most out of 'functioning lust', 'slapsticks' and 'doing crazy'. Finally, children who laugh along with the pedagogical staff laugh the most out of 'crossing lines' and 'task completion'.

Samenvatting

Deze masterthesis is gericht op het analyseren van wat kinderen doet lachen en hoe de sociale situatie, de leeftijd en het geslacht van het kind hierop van invloed zijn. Dit onderzoek is uitgevoerd op 24 multiculturele kinderdagverblijven in Nederland, waarbij 96 kinderen van twee en drie jaar oud één uur zijn geobserveerd gedurende vrij spel.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat kinderen het vaakst samen met leeftijdsgenoten lachen en het minst vaak samen met de pedagogisch medewerker en leeftijdsgenoten. Wat betreft de reden van het lachen in categorieën, blijkt over het algemeen dat wat kinderen het meest doet lachen humor is, ongeacht sociale situatie, leeftijd of geslacht. Jongens blijken echter het vaakst uit plezier te lachen wanneer zij samen met de pedagogisch medewerker lachen, in de overige sociale situaties lachen jongens wel het vaakst om humor. Kinderen lachen het minst vaak om het sociale. Wordt gekeken naar de sociale situatie en de reden van het lachen dan blijkt dat kinderen het vaakst om 'begroeting' lachen wanneer zij alleen lachen. Lachen kinderen samen met leeftijdsgenoten dan lachen zij het vaakst om 'funktionlust', 'slapsticks' en 'gek doen'. Tot slot lachen kinderen die samen met de pedagogisch medewerker lachen het vaakst om 'het overschrijden van regels' en 'taak voltooiing'.

Voorwoord

In februari 2010 ben ik, voor mijn master Kinder-en Jeugdpsychologie, begonnen aan mijn thesis met als onderwerp 'wat doet kinderen lachen?'. Nu, bijna een jaar later, kan ik terug kijken op een zeer interessante en leerzame periode waarin ik mijn vaardigheden met betrekking tot het doen van wetenschappelijk onderzoek en mijn kennis ten aanzien van de ontwikkeling van jonge kinderen, met name met betrekking tot de ontwikkeling van het lachen, heb vergroot.

Tijdens het schrijven van mijn thesis ben ik begeleid door mevrouw Singer. Ik wil haar graag bedanken voor haar begeleiding gedurende deze maanden, waarin zij mijn interesse in het doen van wetenschappelijk onderzoek heeft gewekt en mij met haar ervaring en kennis tot nieuwe inzichten heeft doen komen met betrekking tot de ontwikkeling van jonge kinderen.

Gedurende de eerste maanden van mijn thesis ben ik ook begeleid door mevrouw van Hoogdaem. Haar wil ik bedanken voor met name haar hulp bij het coderen van het beeldmateriaal, waarbij zij altijd klaar stond voor vragen en praktische ondersteuning.

Tot slot wil ik mevrouw de Haan bedanken voor het, als tweede beoordelaar, beoordelen van mijn thesis.

Ik hoop dat u door het lezen van deze thesis net zo geboeid zult raken als ik door het belang van lachen op de ontwikkeling van een kind en welke mogelijkheden hier nog open liggen voor pedagogisch medewerkers.

Josje van Enter

Hengelo, december 2010

Inhoudsopgave

1. Inleiding	p. 7
2. Theoretisch kader	p. 10
2.1 Verschillende vormen van lachen	p. 10
2.1.1 Sociaal lachen	p. 10
2.1.2 Uiting van plezier	p. 10
2.1.3 Humor	p. 11
2.2 Ontwikkeling van lachen	p. 13
2.2.1 Ontwikkeling van lachen volgens Martin (2007)	p. 13
2.2.2 Ontwikkeling van lachen volgens McGhee (1979)	p. 14
2.3 Verschillen tussen jongens en meisjes	p. 17
2.4 Pedagogisch medewerker-kind en kind-kind relatie	p. 18
2.5 Onderzoeksvragen en hypothesen	p. 20
3. Methode	p. 22
3.1 Setting	p. 22
3.2 Participanten	p. 22
3.3 Procedure	p. 23
3.4 Variabelen	p. 23
3.5 Betrouwbaarheid	p. 24
3.6 Statistiek	p. 24
4. Resultaten	p. 26
§ 4.1. Beschrijvende analyse	p. 26
§ 4.1.1 Gemiddeld aantal lach episodes	p. 26
§ 4.1.2 Sociale situatie	p. 27
§ 4.1.3 Reden van lach episode	p. 29
§ 4.1.4 Sociale situatie en reden van lach episode in categorieën	p. 31
§ 4.1.5 Sociale situatie en reden van lach episode in categorieën en redenen	p. 32

5. Conclusie	p. 34
6. Discussie	p. 38
7. Literatuurlijst	p. 40
8. Bijlage 1	p. 43
9. Bijlage 2	p. 45
10. Bijlage 3	p. 57
11. Bijlage 4	p. 59

1. Inleiding

Veel kinderen bezoeken vaak vanaf zeer jonge leeftijd een kinderdagverblijf waar ze een dag of soms meerdere dagen per week met andere kinderen in een groep zitten. Op dit moment gaan er 625 000 kinderen naar de kinderopvang, waarvan 295 000 naar een kinderdagverblijf (CBS, 2008).

Het kinderdagverblijf kan gezien worden als een zelfstandig opvoedingsmilieu waarin kinderen in een professionele (groeps)setting worden verzorgd, begeleid en opgevoed door pedagogisch medewerkers (Tavecchio, 2002). Deze pedagogisch medewerkers dragen bij aan en zijn van invloed op de ontwikkeling van het kind. De manier waarop kan verschillen van het bevorderen van positieve interacties tussen kinderen, tot het stimuleren van exploratief gedrag. Dit onderzoek richt zich op een analyse van wat kinderen doet lachen in de relatie tussen kinderen en de pedagogisch medewerker en tussen kinderen onderling. Hierbij kan het gaan om het lachen om humor, waarbij er sprake moet zijn van acties die incongruent of onverwacht zijn ten opzichte van de bestaande cognitieve schema's van een kind, het lachen uit plezier en het sociaal lachen.

Uit onderzoek van McGhee (2002) is gebleken dat lachen significante bijdragen levert aan de ontwikkeling van een kind. Ten eerste reduceert lachen stress. Wanneer mensen lachen wordt de hoeveelheid stresshormonen, cortisol en adrenaline, in het bloed terug gedrongen. De aanmaak van endorfine wordt juist verhoogd, waardoor iemand zich beter/prettiger voelt. Daarnaast doet lachen het aantal immuun cellen toenemen, waardoor minder fysieke ongemakken van bijvoorbeeld stress worden ervaren. Het lachen draagt ten slotte bij aan het makkelijker kunnen omgaan met stress (Kornblatt, 2009; McGhee, 2002).

Wordt er specifiek gekeken naar het lachen om humor dan blijkt dat dit het leervermogen en het geheugen verbetert, doordat mensen op een flexibelere manier omgaan met het verwerken en opslaan van informatie wanneer dit gepaard gaat met humor. (Kornblatt, 2009). Het lachen om humor werkt ook door op de emotieregulatie van kinderen. Zo leren kinderen door middel van humor hun emoties beter te reguleren en een positiever gevoel te krijgen over zichzelf en de wereld om hen heen. Daarnaast stimuleert humor het gevoel van eigenwaarde. Dit komt onder andere doordat humor en gedeeld lachen zorgen voor positieve feedback van anderen, wat het gevoel van eigenwaarde ten goede komt (McGhee, 2002).

Lachen heeft ook sociale voordelen, zo participeren kinderen die vaak lachen meer in sociale activiteiten dan kinderen die minder vaak lachen. Ook worden kinderen die vaak lachen als socialer beoordeeld door hun leeftijdsgenoten dan kinderen die minder vaak lachen (McGhee, 2002).

Daarnaast heeft het lachen uit plezier, meer specifiek 'funktionlust', de functie voor kinderen om hun frustraties te overwinnen. Kinderen ervaren dat hun lichaam beweegt, dat het doet wat zij willen waardoor frustraties overwonnen worden (Rieber & Robinson, 2004).

Tot slot heeft het lachen om het verwachte, wat valt onder het lachen om plezier, als functie dat het kan leiden tot zelfverwezenlijking van kinderen. Dit komt doordat het kind moet lachen om een situatie die voldoet aan de verwachtingen van het kind wat het heeft van zijn omgeving op basis van zijn bestaande cognitieve schema's (Singer & de Haan, 2007).

Er is nog weinig bekend over wat kinderen doet lachen in de pedagogisch medewerker-kind en kind-kind relatie op kinderdagverblijven. Gezien de bijdrage die humor kan leveren aan de ontwikkeling van een kind, is het van maatschappelijk belang hier meer onderzoek naar te doen. Wanneer men weet wat kinderen doet lachen in de pedagogisch medewerker-kind en de kind-kind relatie dan kunnen pedagogisch medewerkers de ontwikkeling van een kind zo optimaal mogelijk stimuleren door het inzetten van humor en plezier.

Dit onderzoek zal zich richten op wat kinderen doet lachen in de pedagogisch medewerker-kind en kind-kind relatie bij kinderen van twee- en drie jaar in multiculturele kinderdagverblijven in Nederland. De volgende onderzoeksvraag zal hierbij centraal staan;

Wat doet kinderen lachen in de pedagogisch medewerker-kind en kind-kind relatie, en in hoeverre hangt dit samen met het geslacht, de leeftijd van het kind en de sociale situatie?

Vanuit de ontwikkelingspsychologie is er al veel bekend over de ontwikkeling van lachen bij kinderen en welke bijdragen lachen levert aan de ontwikkeling van een kind. Dit onderzoek bouwt hierop voort, wat mogelijk tot nieuwe inzichten in de ontwikkelingspsychologie kan leiden over hoe kinderen zich optimaal kunnen

ontwikkelen, en hoe pedagogisch medewerkers in kinderdagverblijven hierbij van betekenis kunnen zijn.

Met behulp van het theoretisch kader zal de onderzoeksvraag verder worden uitgewerkt. Achtereenvolgens zal aandacht worden besteed aan verschillende vormen van lachen, namelijk het sociaal lachen (Chapman & Foot, 2007), het lachen om plezier (Singer & de Haan, 2007; Rieber & Robinson, 2004) en het lachen om humor (Loizou, 2005). Daarna zal de ontwikkeling van lachen volgens Martin (2007), en de ontwikkeling van lachen volgens de ontwikkelingsfasen van McGhee (1979) worden besproken. Tot slot zal worden ingegaan op de invloed van sociale relaties op het lachen, waarbij wordt gekeken naar de relatie tussen de pedagogisch medewerker en het kind en de kind-kind relatie. In hoofdstuk drie zullen de methoden en operationalisaties van de in dit onderzoek gebruikte variabelen besproken worden, waarna in het vierde hoofdstuk de analyses en hun resultaten aan bod zullen komen. In hoofdstuk vijf zullen de conclusies worden beschreven en zal er een antwoord op de onderzoeksvraag worden geformuleerd. Tot slot zullen er in hoofdstuk zes discussiepunten van dit onderzoek besproken worden en aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan worden.

2. Theoretisch kader

§ 2.1 Verschillende vormen van lachen

Er bestaan verschillende vormen van lachen, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen het sociaal lachen, het lachen als uiting van plezier en het lachen om humor.

§ 2.1.1 Sociaal lachen

Er zijn drie verschillende vormen van sociaal lachen te onderscheiden. Ten eerste begroeting; als een kind lacht als het iemand begroet kan dit het ijs breken. Ten tweede wordt sociaal lachen ook gezien tijdens verzoening. Kinderen die net een conflict met elkaar hebben gehad lachen om het weer goed te maken, om de sociale relatie in stand te houden. En tot slot valt onder sociaal lachen imitatie. Wanneer kinderen elkaar nadoen en samen moeten lachen hierom, versterkt dit hun onderlinge band, en bekrachtigt het wederzijdse positieve gevoelens (Chapman & Foot, 2007).

Lachen is een sociaal proces, en speelt een rol bij het ontstaan, behouden en onderhouden van sociale relaties. Wanneer er een sociale interactie plaats vindt, en een kind lacht, dan voelt het kind zich verbonden met deze persoon. Uit onderzoek blijkt dat mensen die elkaar bijna niet kennen, onderling een sterkere band ervaren als zij samen hebben gelachen dan wanneer dit niet het geval is (Chapman & Foot, 2007; Klein, 2003).

Kinderen die makkelijk lachen in sociale contexten hebben minder moeite met het maken van vrienden in een groep dan kinderen die minder makkelijk lachen in sociale contexten. Daarnaast worden kinderen die vaak lachen door hun leeftijdsgenoten als socialer ervaren dan kinderen die weinig lachen. Kinderen die vaker het initiatief nemen tot lachen blijken ook populairder te zijn dan hun leeftijdsgenoten die minder vaak dit initiatief nemen en hebben ook meer vrienden dan hen (McGhee, 2002). Uit het voorgaande blijkt dat lachen op verschillende manieren bijdraagt aan de sociale ontwikkeling van het kind en het kind kan helpen bij het aangaan, behouden en onderhouden van sociale relaties.

§ 2.1.2 Uiting van plezier

Naast de sociale lach, zoals hierboven beschreven, zijn er nog andere vormen van lachen waarmee kinderen uiting geven aan het plezier dat ze beleven. Ten eerste het lachen om het verwachte. Het lachen om het verwachte wordt gezien als kinderen

lachen om iets wat gebeurt wat in hun bestaande cognitieve schema's past. Zo weten kinderen, afhankelijk van hun leeftijd en ontwikkelingsniveau, wat er in bepaalde situaties gebeurt en lachen zij als dit ook daadwerkelijk plaats vindt. Hierbij kun je bijvoorbeeld denken aan het 'kiekeboe spel' of een kind dat een autootje door een gat duwt en moet lachen als het er aan de andere kant weer uitkomt. Het kind moet dan lachen omdat de situatie zijn verwachting bevestigt (Singer & de Haan, 2007). Hierbij moet echter wel opgemerkt worden dat het kind op basis van herhaling van bijvoorbeeld het 'kiekeboe spel' moet lachen om het verwachte. Wanneer het 'kiekeboe spel' voor de eerste maal gespeeld zal worden en het kind lacht, dan kan er gesproken worden van het lachen om het 'onverwachte'.

Ten tweede is er het lachen om dat het kind zich fijn voelt, vooral als het beweegt. Deze zogenaamde 'funktionlust' wil zeggen dat kinderen lachen omdat ze functioneren. Hierbij gaat het niet om het resultaat van hun actie, maar om het proces zelf. Bijvoorbeeld kinderen die rennen en moeten lachen of kinderen die een taak hebben voltooid. Ze voelen dat hun lichaam functioneert, dat het beweegt, waardoor ze een gevoel van trots ervaren en moeten lachen (Rieber & Robinson, 2004).

§ 2.1.3 Humor

Het sociaal lachen, het lachen om het verwachte en 'funktionlust' zijn alle drie vormen van lachen waarbij kinderen lachen om iets waarvan zij, en eventuele anderen, al weten dat het kan of gaat gebeuren, iets wat past binnen hun bestaande cognitieve schema's.

Bij het lachen om het onverwachte gaat het juist om iets wat kinderen, en eventuele anderen, niet verwacht hadden, of wat niet overeenkomt met hun bestaande cognitieve schema's, dit wordt lachen om humor genoemd. Het lachen wordt dan veroorzaakt door het onverwachte of iets wat incongruent is aan de bestaande cognitieve schema's van het kind. Bijvoorbeeld een banaan gebruiken als telefoon (Loizou, 2005).

Het lachen om het onverwachte wordt verklaard vanuit de *absurd theory* en de *empowerment theory*. De *absurd theory* gaat er van uit dat er iets plaatsvindt wat niet overeenkomt met de bestaande cognitieve schema's van kinderen, zoals gekke bewegingen, incongruentie acties, incongruente verbale handelingen etc., maar ook het lachen om *slapsticks*, oftewel ongelukjes. Bij de *empowerment theory* gaat het er echter om dat kinderen de grenzen en verwachtingen van hun opvoeders/verzorgers

opzoeken en/of overtreden, waardoor zij zichzelf beter voelen, verwezenlijken. Ook hier is er dus incongruentie met de bestaande cognitieve schema's van de kinderen zelf en die van anderen. Hierbij kan gedacht worden aan het lachen om het overschrijden van regels en het uitdagen van gezag (Loizou, 2005).

§ 2.2 Ontwikkeling van lachen

Er zijn verschillende visies te onderscheiden op de ontwikkeling van het lachen. Zo stelt Martin (2007) dat er al vanaf zeer jonge leeftijd gesproken kan worden van het lachen om humor, naast het lachen uit plezier en het sociaal lachen. McGhee (1979) stelt echter dat er pas over het lachen om humor gesproken kan worden als kinderen in staat zijn tot het spelen van symbolisch spel.

§ 2.2.1 Ontwikkeling van lachen volgens Martin (2007)

De eerste glimlach van een kind wordt gezien in de eerste maand, in reactie op fysieke stimulatie, bijvoorbeeld kietelen in combinatie met het geluid, de stem, van de ouder. Hiermee laat de baby merken dat hij zich prettig/vertrouwd voelt. Het kind moet zich hierbij veilig en vertrouwd voelen, anders zal het eerder gaan huilen (Martin, 2007).

De eerste sociale lach van een kind vindt plaats tussen week 10 en 20, in interactie met de ouder. Het sociaal lachen wordt daarna een frequent onderdeel van de interactie tussen het kind en zijn of haar ouder. Met sociaal lachen wordt hier bedoeld het lachen tijdens een sociale interactie. Uit onderzoek is gebleken dat kinderen van één jaar gemiddeld één tot vier keer lachen in een 10 minuten durend 'face-to-face play' met hun moeders (Martin, 2007). Over het algemeen zijn de acties die het (glim)lachen veroorzaken, acties die onverwacht of incongruent zijn aan de bestaande schema's van het kind. Wanneer de acties echter teveel afwijken van de bestaande schema's leidt dit tot verwarring bij het kind (Martin, 2007). Volgens Martin kan dus al op zeer jonge leeftijd van humor gesproken worden. Iets wat wordt tegengesproken door de ontwikkelingsfasen van McGhee, waar in paragraaf 2.1.2 verder op ingegaan zal worden.

Lachen en glimlachen zijn vormen van sociale communicatie, waarbij het kind, de baby, vooral lacht tijdens interactie met zijn/haar verzorgende, welke ook terug lacht in reactie op het kind. Wanneer kinderen naar school gaan vindt het glimlachen en lachen veel meer plaats in de context van interacties met leeftijdgenoten dan met de verzorgende (Martin, 2007).

§ 2.2.2 *Ontwikkelingsfasen van lachen volgens McGhee (1979)*

McGhee (1979) stelt dat er pas van het lachen om humor gesproken kan worden als kinderen voldoende intellectuele vaardigheden bezitten om incongruentie waar te nemen en zij in staat zijn tot het spelen van symbolisch spel. McGhee gaat hierbij uit van de ontwikkelingsstadia van Piaget, en stelt dat de ontwikkeling van humor samenhangt met het cognitieve niveau van een kind. Volgens McGhee kan er daarom pas van humor worden gesproken bij kinderen van 18 maanden, de leeftijd waarop zij in staat zijn tot het spelen van symbolisch spel (McGhee, 1979).

De verschillende fasen van McGhee zullen hieronder besproken worden, waarbij met fase 2 begonnen zal worden, aangezien het in dit onderzoek kinderen van twee- en drie jaar betreft. De verschillende fasen bestrijken de leeftijd van één tot en met vijf jaar, waarin kinderen uit de laatste fase nog steeds kunnen lachen om dingen uit fase 2. Bij de beschrijving van de fasen wordt steeds uitgegaan van de leeftijd van het kind aan het begin van die betreffende fase, maar kan het dus zo zijn dat deze dezelfde leeftijd bestrijkt als een voorgaande of latere fase.

Kinderen in de laatste subfase van het sensomotorische stadium en in het begin van het preoperationele stadium van Piaget, bevinden zich in fase 2 wat betreft de ontwikkeling van humor volgens McGhee (twaalf maanden tot vijf jaar). In deze fase leren kinderen 'het doen alsof spel' te begrijpen. Zo moeten zij bijvoorbeeld lachen om een banaan die ze als telefoon gebruiken. Waar het kind in fase 2 vooral lacht om het verkeerd gebruiken van objecten, lachen iets oudere kinderen van ongeveer twee jaar (fase 3) vooral om het verkeerd benoemen van objecten/personen, zoals een kat een hond noemen bijvoorbeeld. Doordat de taalvaardigheden van een kind zich ontwikkelen, vindt een kind van twee jaar het erg interessant dat elk voorwerp een naam heeft. Na het aanleren van deze nieuwe taalvaardigheden beginnen ze ermee te spelen, en beginnen ze het grappig te vinden om bijvoorbeeld een kat een hond te noemen (McGhee, 2002).

In het derde levensjaar ontstaat er volgens McGhee (2002) een nieuwe manier om met woorden te spelen. Deze fase, waarin drie verschillende stappen zijn te onderscheiden, bestrijkt de leeftijd van drie tot vijf jaar. In de eerste stap zijn kinderen vooral gefixeerd op hoe een woord klinkt. Hierdoor ontstaan rijmpjes als; Pap, zap, flap etc. Daarnaast geven kinderen van deze leeftijd ook bijvoorbeeld een onzin naam aan één woord in een verder normale zin. Bijvoorbeeld; ik wil graag

patatiewatties (als ze om patatjes vragen). Of ze bedenken nonsens woorden, onzinwoorden.

In de tweede stap beginnen kinderen bestaande woorden in niet bestaande combinaties te zetten. Doordat hun taalvaardigheden verder zijn uitgebreid, weten ze welke woorden in welke combinaties kunnen voorkomen, en vinden ze het grappig om deze te veranderen. Bijvoorbeeld; ik wil graag aardappelsap.

Tot slot weten kinderen bij de laatste stap dat elk voorwerp een bepaalde naam heeft en begrijpen zij ook dat elk voorwerp binnen een bepaalde categorie of klasse is in te delen met bepaalde kenmerken. Een nieuwe vorm van humor ontstaat dan ook als kinderen de kenmerken van voorwerpen gaan veranderen, bijvoorbeeld een kat zonder benen tekenen, of de ogen van een persoon op de verkeerde plaats tekenen, of juist extra kenmerken toevoegen aan iets, een boom die koekjes aan zijn takken heeft, of iemand met een hele lange nek, of een koe op rolschaatsen.

Zoals aan het begin van deze paragraaf werd beschreven is er volgens Martin (2007) al op jonge leeftijd sprake van het lachen om humor, omdat kinderen op basis van sensomotorische schema's in staat zijn om gebeurtenissen te herkennen die incongruent zijn aan deze sensomotorische schema's.

McGhee (1979) gaat er van uit dat er pas van lachen om humor gesproken kan worden wanneer kinderen in staat zijn tot het spelen van symbolisch spel, vanaf 18 maanden.

Pien en Rothbart (1980) (in Martin, 2007) stellen echter dat symbolisch spel niet noodzakelijk is voor het begrijpen van humor. Zij spreken van humor als er sprake is van het herkennen van incongruentie en het op spelenderwijs interpreteren van deze incongruentie. Volgens hen zijn deze vaardigheden al aanwezig als kinderen voor het eerst lachen, waarmee zij de visie van Martin (2007) op de ontwikkeling van lachen ondersteunen.

Op basis van de ontwikkeling van het lachen volgens de visies van Martin (2007) en McGhee (1979), waarbij zij beide veronderstellen dat er voor het tweede levensjaar van lachen om humor gesproken kan worden, en naar aanleiding van de *absurd theory* en de *empowerment theory* wordt verwacht dat zowel twee- als driejarigen vaker om humor lachen dan lachen uit plezier of het sociaal lachen. Waarbij

driejarigen vaker dan tweejarigen lachen om humor, aangezien zij verder zijn in hun cognitieve ontwikkeling.

Daarnaast wordt naar aanleiding van de *empowerment theory* verwacht dat zowel jongens als meisjes en twee- als driejarigen vaker om het overschrijden van regels zullen lachen als zij samen met de pedagogisch medewerker lachen dan wanneer zij in een andere sociale situatie zijn.

§ 2.3 Verschillen tussen jongens en meisjes

Kinderen vanaf achttien maanden beginnen het onderscheid tussen de verschillende seksen te verwoorden. Kinderen tussen de achttien maanden en drie jaar geven hun eigen geslacht en dat van het andere geslacht aan met woorden als 'jongen', 'meisje', 'vrouw' en 'man'. Wanneer kinderen zich hier eenmaal bewust van zijn beginnen zij uit te zoeken wat dit betekent in termen van activiteiten en gedrag. Dit betekent het begin van sekse stereotypes, welke zich snel verder ontwikkelen (Berk, 2006).

Over het verschil in humor tussen jongens en meisjes op jonge leeftijd is weinig bekend. Wel is uit onderzoek van Crawford (2003) gebleken dat jongens op de kleuterschool meer de initiatiefnemers tot humoristische activiteiten zijn. Zij vertellen meer grapjes en hangen de clown uit door bijvoorbeeld gekke bekken te trekken of rare bewegingen te maken, terwijl meisjes passiever zijn en lachen om de gemaakte grapjes. Deze verschillen komen volgens Crawford voort uit de opvattingen die er zijn vanuit de maatschappij over hoe jongens en meisjes zich behoren te gedragen. Zo komen meisjes bijvoorbeeld niet 'welgemanierd' over als zij de clown uithangen en moeten zij netjes en bescheiden zijn, terwijl jongens volgens de maatschappij juist mogen ravotten, stoer zijn etc. (Crawford, 2003).

Op basis van het voorgaande wordt verwacht dat jongens vaker lachen om het onverwachte, om humor, dan meisjes. En dat meisjes juist vaker lachen uit plezier en het sociaal lachen dan jongens.

§ 2.4 Pedagogisch medewerker-kind en kind-kind relatie

Uit eerder onderzoek is gebleken dat de sociale situatie van een kind van invloed is op het lachen van dat kind. Hieronder zal daar verder op worden ingegaan.

De relatie van het kind met zijn moeder heeft in de kinderopvang lange tijd als standaardmodel gefungeerd. Vooral de geborgenheid, de warmte en de één-op-één interactie met een vaste, vertrouwde, betrokken verzorger, werden gezien als leidraad voor pedagogisch medewerkers (Tavecchio, 2002). De relatie tussen de pedagogisch medewerker en een kind kenmerkt zich door een meer coördinerende rol van de pedagogisch medewerkers ten opzichte van de kinderen, een soort management functie, waarin zij de ontwikkeling van de kinderen stimuleert (Tavecchio, 2002). Uit onderzoek blijkt dat maar in 22% van alle interacties gedurende vrij spel bij twee- en driejarigen de interactie met de pedagogisch medewerker was (Singer & de Haan, 2007).

Als er wordt gekeken naar de pedagogisch medewerker-kind relatie voor jongens en voor meisjes, dan blijkt uit onderzoek van Ahnert, Pinquart en Lambert uit 2006 dat meisjes vaker een veilige relatie hebben ontwikkeld met de pedagogisch medewerker dan jongens. Dit onderzoek werd uitgevoerd onder 400 kinderen in de leeftijd van één tot en met zes jaar in Duitsland. Ahnert e.a. veronderstellen dat dit verschil wordt verklaard door de aangeboden vorm van zorgen die beter aansluit bij de behoeften van meisjes en ook meer wordt gewaardeerd door hen dan door jongens. De positieve reactie van de meisjes versterkt het gedrag van de pedagogisch medewerkers en houdt het daarmee in stand.

De kind-kind relatie in de kinderopvang kenmerkt zich door het samen in een groep zitten. Kinderen lachen met elkaar, kijken naar elkaar, spelen samen, maken ruzie, troosten elkaar etc. Interacties met andere kinderen kunnen stimulerend werken voor de ontwikkeling van het kind. Dit geldt voor kinderen van dezelfde leeftijd, maar ook voor kinderen van verschillende leeftijden of kinderen uit verschillende ontwikkelingsfasen. Door spel en andere vormen van interactie tussen jonge en oudere kinderen worden gevoelens van verantwoordelijkheid gestimuleerd en wordt prosociaal gedrag bevorderd. De pedagogisch medewerker heeft hierin een belangrijke rol, en moet er op toezien dat de interacties tussen de kinderen zoveel mogelijk positief van aard zijn (Tavecchio, 2002).

Tot slot wordt de theorie over aantrekkingskracht van gelijkheid besproken. Deze theorie stelt dat mensen vaker en liever omgaan met mensen die gelijk aan hen zijn wat betreft ontwikkelingsniveau, omdat zij zich daardoor veiliger voelen en hun onzekerheid afneemt (Byrne, 1999). Kinderen voelen zich daarom meer verbonden met leeftijdsgenoten dan met volwassenen, aangezien leeftijdsgenoten meer aan hen gelijk zijn. De aantrekkingskracht tussen leeftijdsgenoten heeft een positieve invloed op de onderlinge verbondenheid, waardoor de mogelijkheid ontstaat voor het lachen om humor, het lachen uit plezier en sociaal lachen (Meltzoff, 2007).

De verwachting op basis van de functie van de pedagogisch medewerker is dat kinderen vaker om humor lachen wanneer zij samen met de pedagogisch medewerker lachen dan wanneer zij met leeftijdsgenoten lachen. En dat kinderen vaker uit plezier en om het sociale lachen wanneer zij samen met leeftijdsgenoten lachen dan wanneer zij met de pedagogisch medewerker samen lachen.

Op basis van het onderzoek van Ahnert, Piquart en Lambert (2006) wordt verwacht dat meisjes vaker samen met de pedagogisch medewerker lachen dan jongens. Er wordt niet verwacht dat de leeftijd van het kind hierop van invloed is. Tot slot wordt naar aanleiding van de aantrekkingskracht van gelijkheid verwacht dat er vaker met leeftijdsgenoten wordt gelachen dan met de pedagogisch medewerkers, ongeacht leeftijd en geslacht.

§2.5 Onderzoeksvragen en hypothesen

Op basis van het theoretisch kader zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

In welke sociale situaties lachen kinderen het meest?

Zijn er op dit gebied verschillen tussen kinderen wat betreft het geslacht en de leeftijd waar te nemen?

Om welke redenen lachen kinderen en hoe is de verhouding tussen het lachen om humor, het lachen uit plezier en het sociaal lachen?

Zijn er op dit gebied verschillen tussen kinderen wat betreft het geslacht en de leeftijd waar te nemen?

Zijn er verschillen in de redenen waarom kinderen lachen wanneer zij alleen, samen met leeftijdsgenoten, samen met de pedagogisch medewerker of samen met de pedagogisch medewerker en leeftijdsgenoten zijn?

Hieronder zullen de verwachtingen, die eerder al werden beschreven in het theoretisch kader, nogmaals worden benoemd waarbij de volgorde van bovengenoemde onderzoeksvragen gevolgd zal worden.

Ten eerste wordt naar aanleiding van de aantrekkingskracht van gelijkheid verwacht dat er vaker met leeftijdsgenoten wordt gelachen dan met de pedagogisch medewerkers, ongeacht leeftijd en geslacht. Op basis van het onderzoek van Ahnert, Pinquart en Lambert (2006) wordt verwacht dat meisjes vaker samen met de pedagogisch medewerker lachen dan jongens. Er wordt niet verwacht dat de leeftijd van het kind hierop van invloed is.

Ten tweede wordt op basis van de ontwikkeling van het lachen volgens de visies van Martin (2007) en McGhee (1979), waarbij zij beide veronderstellen dat er voor het tweede levensjaar van lachen om humor gesproken kan worden, en naar aanleiding van de *absurd* en de *empowerment theory* verwacht dat zowel twee- als driejarigen vaker om humor lachen dan lachen uit plezier of het sociaal lachen. Waarbij driejarigen vaker dan tweejarigen lachen om humor, aangezien zij verder zijn in hun cognitieve ontwikkeling. Op basis van het onderzoek van Crawford (2003) wordt verwacht dat jongens vaker lachen om het onverwachte, om humor, dan

meisjes. En dat meisjes juist vaker lachen uit plezier en het sociaal lachen dan jongens.

Naar aanleiding van de *empowerment theory* wordt verwacht dat kinderen vaker om het overschrijden van regels zullen lachen als zij samen met de pedagogisch medewerker lachen dan wanneer zij in een andere sociale situatie zijn.

Tot slot wordt verwacht dat kinderen vaker om humor lachen, dan lachen uit plezier of om het sociale, als zij samen met de pedagogisch medewerker lachen. Dit wordt verwacht omdat het lachen om humor een cognitief complexere taak is en de pedagogisch medewerkers kinderen behoren te stimuleren in hun ontwikkeling.

3. Methode

§ 3.1 Setting

Dit onderzoek is gebaseerd op data van 96 kinderen die zijn geobserveerd in 24 verschillende multiculturele kinderdagverblijven in Nederland. Deze kinderdagverblijven voldoen alle aan de wettelijke kwaliteitscriteria voor kinderdagverblijven in Nederland wat betreft ruimte, leiding en faciliteiten. Van de kinderdagverblijven die meededen aan het onderzoek werden gegevens verzameld over de centra zelf, de groepen, de pedagogisch medewerkers en de gezinnen van de geobserveerde kinderen. Van de pedagogisch medewerkers heeft ongeveer tweederde een autochtoon Nederlandse achtergrond. Een derde heeft een allochtoon Nederlandse achtergrond, zoals een Antilliaanse of Marokkaanse achtergrond.

§ 3.2 Participanten

In het onderzoek werd onderscheid gemaakt tussen doelkinderen, die kinderen die gericht werden gefilmd tijdens vrij spel situatie, en randkinderen, die kinderen waarmee het doelkind interacteert, maar die niet specifiek worden gefilmd. De doelkinderen moesten of wel een autochtone Nederlander zijn, of een allochtone Nederlander met een Antilliaanse of Marokkaanse afkomst. Daarnaast moest in de groep van het doelkind minimaal één ander kind zitten welke tot dezelfde etnische groep behoorde als het doelkind en minimaal 40% van de kinderen in de groep moest allochtoon zijn. De 96 doelkinderen uit dit onderzoek zijn ongeveer gelijk verdeeld wat betreft sekse, leeftijd en etniciteit (zie tabel 1). Van de doelkinderen en randkinderen zijn gegevens bekend over het opleidingsniveau van ouders, leeftijd, geslacht en etniciteit van het kind.

Tabel 1. Respondenten uitgesplitst naar geslacht, leeftijd en etniciteit (n=96).

	Nederlands N = 32	Marokkaans N = 32	Antilliaans N = 32	Totaal N = 96
Geslacht	Jongens = 16 Meisje = 16	Jongens = 16 Meisje = 16	Jongens = 17 Meisje = 15	Jongens = 49 Meisjes = 47
Leeftijd	3 jaar = 16 2 jaar = 16	3 jaar = 16 2 jaar = 16	3 jaar = 16 2 jaar = 16	3 jaar = 48 2 jaar = 48

§ 3.3 Procedure

De kinderen kregen voorafgaand aan de observatie een rugzakje om met daarin geluidsapparatuur. Wanneer het kind weigerde om het rugzakje op te doen, werd dit opgelost door of het rugzakje bij het speelkameraadje op dat moment om te doen, of door de zender zo dicht mogelijk in de buurt te houden. Hierdoor is in sommige gevallen de kwaliteit van het geluid iets achteruit gegaan. Gedurende de observatie was er constant één onderzoeker aan het filmen en één onderzoeker die observeerde. De kinderen werd voorafgaand aan het onderzoek verteld dat de onderzoekers graag wilden weten hoe zij speelden.

Alle kinderen zijn twee keer een half uur geobserveerd op verschillende dagen tijdens een vrij spel situatie, waardoor er per kind één uur aan videomateriaal beschikbaar is. Vrij spel is in dit onderzoek gedefinieerd als: het zelf bepalen wat te doen, met of zonder pedagogisch medewerker.

In totaal was er 96 uur aan observatiemateriaal. Drie master studenten Kinder- en Jeugdpsychologie hebben dit materiaal geanalyseerd, waarbij alle episodes waarin de doelkinderen (glim)lachten werden geselecteerd en uitgeschreven. Dit gebeurde aan de hand van variabelen die al dan niet waren onderverdeeld in verschillende categorieën (zie paragraaf 3.4).

§ 3.4 Variabelen

De basis van dit onderzoek is gevormd door het beschrijven van de episodes waarin er door de doelkinderen werd gelachen. Zodra er door de onderzoeker een lach werd gezien werd de gehele lach episode en een kort gedeelte voorafgaand en daarna beschreven. Hierbij is een variabelenlijst gemaakt aan de hand waarvan er is gescoord.

De volgende variabelen zijn in dit onderzoek meegenomen. Ten eerste de leeftijd, in jaren en maanden, en het geslacht van het doelkind. Ten tweede de aanwezigheid van leeftijdsgenoten, waarbij zij 'wel' of 'niet' aanwezig waren. Ook de leeftijd en het geslacht van de leeftijdsgenoten is genoteerd. Ten derde de betrokkenheid van de pedagogisch medewerker bij de (glim)lach episode. 'Wel' werd gescoord als de pedagogisch medewerker actief betrokken was bij de (glim)lach episode, 'niet' als dit niet het geval was. Tot slot de variabele 'reden van lachen'. Deze variabele is opgedeeld in 'het sociaal lachen', 'het lachen uit plezier' en 'het lachen om humor'. Voor het 'sociaal lachen' zijn de volgende categorieën opgesteld;

verzoening, imitatie, begroeting. Het lachen uit plezier bestond uit de volgende categorieën; funktionlust, het verwachte en taak voltooiing. Het lachen om humor bevat de volgende categorieën; incongruentie verbaal, incongruentie actie, incongruentie overig, gek doen, overschrijden regels, slapsticks. Tot slot was er de categorie 'niet codeerbaar', voor die gevallen waarin het onduidelijk was waarom een kind moest lachen. Het betreft hier elkaar uitsluitende categorieën. Zie bijlage 1 voor een overzicht van de verschillende categorieën en hun betekenis.

§ 3.5 Betrouwbaarheid

De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid werd gemeten met de Cohen's kappa. Dit is een maat die gebruikt wordt om de overeenstemming tussen twee of meer beoordelaars of observatoren weer te geven. De waarde van kappa kan variëren van -1 (overeenstemming geheel afwezig) tot 0 (overeenstemming gelijk aan kansniveau) tot 1 (perfecte overeenstemming). Idealiter moet de kappa waarde boven de 0.80 liggen om van een voldoende betrouwbaarheid te kunnen spreken (Bijleveld, 2005). Waarden boven de 0.60 worden vaak als voldoende beoordeeld (Van de Sande, 2001). In dit onderzoek werd de Cohen's kappa gemeten aan de hand van de overeenstemming in het coderen van lach episodes tussen twee beoordelaars.

De betrouwbaarheid is voor alle variabelen in dit onderzoek berekend. Hier zal echter alleen de betrouwbaarheid gegeven worden van die variabelen die meegenomen zijn in dit onderzoek. De betrouwbaarheid voor het coderen van 'de aanwezigheid van participanten' was 0.82, voor 'aanwezigheid van pedagogisch medewerker' 1 en tot slot was de betrouwbaarheid voor het coderen van 'redenen van lachen' in categorieën 0.74. Aangezien de subcategorieën voor 'redenen van lachen' erg klein waren, is er voor gekozen deze in te delen in hoofdcategorieën: lachen om het sociale, lachen uit plezier, lachen om humor en niet codeerbaar. De Cohen's kappa voor de verschillende variabelen is berekend naar aanleiding van de lach episodes van negen uur film door twee beoordelaars.

§ 3.6 Statistiek

De lach episodes werden, nadat zij waren opgespoord, geanalyseerd met behulp van Childes (Child Language Data Exchange System). Childes is een component van TalkBank systeem welke is bedoeld voor het gemeenschappelijk gebruik van en onderzoek naar gesproken interacties. De transcripten uit Childes werden handmatig

omgezet naar SPSS om verdere statistische analyses te kunnen uitvoeren (zie bijlage 4 voor een voorbeeld van een transcript).

Doordat de variabelenlijst en de mogelijke antwoorden op de meeste vragen (behalve de vraag over het beschrijven van de lach episode) zijn gestandaardiseerd is het onderzoek te herhalen en wordt de controleerbaarheid van de onderzoeksresultaten verhoogd (Sampson & Raudenbusch, 1999). Daarnaast worden door het standaardiseren mogelijk storende invloeden uitgeschakeld bij het scoren van de variabelen. Hierbij kan gedacht worden aan psychologische beïnvloeding van de onderzoeker, waardoor subjectiviteit in de antwoorden kan gaan overheersen (Sampson & Raudenbusch, 1999).

De gegevens zijn kwantitatief verwerkt. Het kwantitatieve onderzoek bestond uit non-parametrische testen, meer specifiek de chi-kwadraattoets, waarmee werd bepaald of de waargenomen frequenties in verschillende categorieën van de in dit onderzoek gebruikte variabelen overeen kwamen met de verwachte frequentie. De reden dat voor de non-parametrische testen is gekozen is dat het variabelen betreft die nominaal verdeeld zijn, en dat voor het beantwoorden van de deelvragen gekeken diende te worden naar de waargenomen verdeling ten opzichte van de verwachte verdeling (Huizingh, 2002). Voor alle toetsen is een significantie niveau van $p < 0.05$ gehanteerd.

4. Resultaten

§ 4.1. Beschrijvende analyse

In dit hoofdstuk zal ten eerste een kort overzicht worden gegeven van het gemiddeld aantal lach episodes. Daarna zal verder ingegaan worden op de sociale situatie ten tijde van de lach episodes, de reden van het lachen en tot slot zal gekeken worden naar de sociale situatie en de reden van het lachen. Bij de verschillende analyses is onderscheid gemaakt tussen jongens en meisjes en twee- en driejarigen. De uitkomsten van de SPSS analyses zijn terug te vinden in bijlage 2.

§ 4.1.1 Gemiddeld aantal lach episodes

In tabel 2 staan het gemiddeld aantal lach episodes per uur van de kinderen uit dit onderzoek. Onder het gemiddeld aantal lach episodes staat het totale aantal lach episodes beschreven. De 96 kinderen lachten gemiddeld 13.19 keer per uur, waarbij minimaal 0 keer werd gelachen en maximaal 39 keer per uur. Jongens lachten gemiddeld 11.90 keer, meisjes gemiddeld 14.53 keer. Kinderen van 2 jaar oud lachten gemiddeld 12.73 keer, kinderen van 3 jaar oud gemiddeld 13.65 keer.

Tabel 2. Gemiddeld aantal lach episodes per uur uitgesplitst naar jongens en meisjes en twee- en driejarigen (n=1266).

	Jongens	Meisjes	2 jarigen	3 jarigen	Totaal
Gemiddeld aantal lach episodes	11.90	14.53	12.73	13.65	13.19
Totaal aantal lach episodes	N=583	N=683	N=611	N=655	N=1266

§ 4.1.2 Sociale situatie

In onderstaande tabel is voor de verschillende sociale situaties waarin een kind kan lachen berekend hoe vaak dit voorkwam en welk percentage dat was van het totaal. Hierin is onderscheid gemaakt in geslacht en leeftijd.

Tabel 3. Frequentie van lach episodes per sociale situatie uitgesplitst naar geslacht en leeftijd (n =1266).

	Alleen	Samen met leeftijdsgenoten	Samen met pedagogisch medewerker	Samen met pedagogisch medewerker en leeftijdsgenoten	Totaal
<i>Jongens</i>	28.8% (N=168)	44.4% (N=259)	17.3% (N=101)	9.4% (N=55)	100% (N=583)
<i>Meisjes</i>	26.4% (N=180)	51.2% (N=350)	16.3% (N=111)	6.1% (N=42)	100% (N=683)
<i>Totaal</i>	27.5% N=348	48.1% N=609	16.7% N=212	7.7% N=97	100% N=1266
<hr/>					
<i>Twee jarigen</i>	28.3% (N=173)	44.8% (N=274)	18.0% (N=110)	8.8% (N=54)	100% (N=611)
<i>Drie jarigen</i>	26.7% (N=175)	51.1% (N=335)	15.6% (N=102)	6.6% (N=43)	100% (N=655)
<i>Totaal</i>	27.5% N=348	48.1% N=609	16.7% N=212	7.7% N=97	100% N=1266

*p>0.05

Er blijken verschillen te bestaan tussen de sociale situaties in het percentage lachepisodes, waarbij kinderen het vaakst samen met leeftijdsgenoten lachen en het minst vaak met de pedagogisch medewerker en leeftijdsgenoten samen. Dit geldt voor zowel jongens als meisjes en twee- en driejarigen. De gevonden verschillen blijken alle significant te zijn:

- Jongens: $X^2 = 29.661$; $df = 1$; $p = 0.000$
- Meisjes: $X^2 = 72.291$; $df = 1$; $p = 0.000$
- Tweejarigen: $X^2 = 38.839$; $df = 1$; $p = 0.000$
- Driejarigen: $X^2 = 60.057$; $df = 1$; $p = 0.000$

Uit de resultaten van de chi-kwadraattoets, waarbij is gekeken naar het verschil tussen jongens en meisjes en twee- en driejarigen, is verder gebleken dat het verschil tussen jongens en meisjes voor de sociale situaties significant is ($X^2 = 8.379$; $df = 3$; $p = 0.039$). Jongens lachen vaker met leeftijdsgenoten dan meisjes, terwijl voor de overige categorieën het omgekeerde blijkt. Het verschil tussen twee- en driejarigen voor de sociale situaties bleek niet significant ($X^2 = 6.149$; $df = 3$; $p = 0.105$).

§ 4.1.3 Reden van lach episode

In onderstaande tabel zijn de frequenties en percentages terug te vinden van de reden van de lach episode waarin de volgende categorieën zijn te onderscheiden: 'sociaal lachen', 'lachen uit plezier', 'lachen om humor' en 'niet codeerbaar'.

Tabel 4. Reden van lach episode in frequentie en percentage (n=1266).

Categorie	Reden van lach	Frequentie	Percentage	Totaal
<i>Sociaal lachen</i>	Imitatie	18	1.4%	11.4%
	Verzoening	24	1.9%	
	Begroeting	102	8.1%	
<i>Lachen uit plezier</i>	Het verwachte	23	1.8%	20.3%
	Taak voltooiing	66	5.2%	
	Funktionlust	168	13.3%	
<i>Lachen om humor</i>	Incongruentie actie	30	2.4%	49.0%
	Overschrijden regels	45	3.6%	
	Incongruentie overig	48	3.8%	
	Incongruentie verbaal	49	3.9%	
	Slapsticks	91	7.2%	
	Gek doen	358	28.3%	
<i>Niet codeerbaar</i>	Niet codeerbaar	244	19.3%	19.3%
Totaal		1266	100%	100% (N=1266)

Uit bovenstaande tabel is af te lezen dat er het vaakst wordt gelachen om het 'gek doen' en het minst vaak om 'imitatie'. Wordt er per categorie gekeken dan blijkt dat er in bijna de helft van alle lach episodes om humor wordt gelachen, en in iets meer dan 10% om het sociaal lachen. Het lachen uit plezier kwam in 20% van de gevallen voor, en tot slot was in iets minder dan 20% van de gevallen niet duidelijk wat de reden van het lachen was.

In tabel 5 zijn de categorieën van het lachen uitgesplitst naar jongens en meisjes en twee- en driejarigen. Hierbij is gekeken of de gevonden verschillen tussen de categorieën van het lachen significant waren. Daarna is gekeken of de verschillen tussen jongens en meisjes en twee- en driejarigen significant waren.

Tabel 5. Reden van lachen uitgesplitst naar geslacht en leeftijd (n=1266).

	Sociaal lachen	Lachen uit plezier	Lachen om humor	Niet codeerbaar	Totaal
Jongens	10.8% (N=63)	21.3% (N=124)	51.4% (N=300)	16.5% (N=96)	100% (N=583)
Meisjes	11.9% (N=81)	19.5% (N=133)	47.0% (N=321)	21.6% (N=148)	100% (N=683)
Totaal	11.4% (N=144)	20.3% (N=257)	49% (N=621)	19.3% (N=244)	100% (N=1266)
<hr/>					
2-jarigen	14.2% (N=87)	23.1% (N=141)	47.0% (N=287)	15.7% (N=96)	100% (N=611)
3-jarigen	8.7% (N=57)	17.7% (N=116)	51.0% (N=334)	22.6% (N=148)	100% (N=655)
Totaal	11.4% (N=144)	20.3% (N=257)	49% (N=621)	19.3% (N=244)	100% (N=1266)

*p<0.05

Zowel jongens als meisjes en twee- en driejarigen blijken het vaakst om humor te lachen en het minst vaak om het sociale. De verschillen tussen de verschillende categorieën van lachen was voor alle significant:

- Jongens: $X^2 = 2.305$; $df = 3$; $p = 0.000$
- Meisjes: $X^2 = 1.908$; $df = 3$; $p = 0.000$
- Tweejarigen: $X^2 = 1.683$; $df = 3$; $p = 0.000$
- Drie jarigen: $X^2 = 2.620$; $df = 3$; $p = 0.000$

Tot slot bleek het verschil tussen jongens en meisjes voor de verschillende categorieën van de lach episode niet significant ($X^2 = 6.499$; $df = 3$; $p = 0.090$).

Voor twee- en driejarigen bleek het verschil tussen de categorieën van de lach episode wel significant ($X^2 = 21.818$; $df = 3$; $p = 0.000$). Tweejarigen blijken vaker om het sociale en uit plezier te lachen dan driejarigen, terwijl driejarigen vaker dan tweejarigen om humor en niet codeerbaar lachen.

§ 4.1.4 Sociale situatie en reden van lach episode in categorieën

In onderstaande tabel is gekeken of de sociale situatie samenhangt met de reden van lachen. Voor elke sociale situatie is berekend hoe vaak deze in de verschillende categorieën van lachen voor kwam. Daarna is gekeken of de verschillen tussen de sociale situaties significant waren.

Tabel 6. Sociale situatie en reden van lachen in categorieën (n=1266).

<u>Sociale situatie</u>	<u>Reden van lachen in categorieën</u>				
	Sociaal lachen	Lachen uit plezier	Lachen om humor	Niet codeerbaar	Totaal
Alleen	16.4%% (N=57)	18.4% (N=64)	46.3% (N=161)	18.9% (N=66)	100% (N=348)
Met leeftijdsgenoten	10.5% (N=64)	18.7% (N=114)	54.0% (N=329)	16.8% (N=102)	100% (N=609)
Met pedagogisch medewerker	9.4% (N=20)	24.1% (N=51)	36.8% (N=78)	29.7% (N=63)	100% (N=212)
Met leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker	3.1% (N=3)	28.9% (N=28)	54.6% (N=53)	13.4% (N=13)	100% (N=97)
Totaal	11.4% (N=144)	20.3% (N=257)	49.0% (N=621)	19.3% (N=244)	100% (N=1266)

*p<0.05

Waar uit tabel 5 al bleek dat er het vaakst om humor en het minst vaak om het sociale wordt gelachen, blijkt uit tabel 6 dat de verschillen tussen de sociale situaties met betrekking tot de reden van het lachen significant zijn ($X^2 = 47.465$; $df = 9$; $p = 0.000$). Het sociaal lachen wordt het vaakst gezien wanneer kinderen alleen lachen. Bij het lachen uit plezier zijn geen grote verschillen waar te nemen tussen de verschillende sociale situaties. Het lachen om humor komt het vaakst voor wanneer kinderen samen met leeftijdsgenoten of samen met leeftijdsgenoten en de pedagogisch medewerker lachen en het minst wanneer kinderen samen met de pedagogisch medewerker lachen. De categorie niet codeerbaar heeft het hoogste percentage wanneer kinderen samen met de pedagogisch medewerker lachen. Uit bovenstaande blijkt dat de sociale situatie van het kind samenhangt met de reden van het lachen.

§ 4.1.5 Sociale situatie en reden van lach episode in categorieën en redenen

Voor de verschillende sociale situaties is in onderstaande tabel berekend hoe vaak de verschillende redenen van de lach episode hierin voorkwamen en welk percentage dit was van de betreffende categorie van het lachen.

Tabel 7. Categorie en reden van lachen per sociale situatie (n=1266).

Categorie	Reden	Sociale situatie				Totaal
		Alleen	Samen met leeftijdsgenoten	Samen met pedagogisch medewerker	Samen met leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker	
Sociaal lachen	<i>Imitatie</i>	1.3% (N=2)	9.7% (N=14)	0.7% (N=1)	0.7% (N=1)	12.5% (N=18)
	<i>Verzoening</i>	2.1% (N=3)	12.5% (N=18)	1.4% (N=2)	0.7% (N=1)	16.7% (N=24)
	<i>Begroeting</i>	36.1% (N=52)	22.2% (N=32)	11.8% (N=17)	0.7% (N=1)	70.8% (N=102)
Totaal						100% (N = 144)
Lachen uit plezier	<i>Het verwachte</i>	1.9% (N=5)	5.0% (N=13)	1.6% (N=4)	0.4% (N=1)	8.9% (N=23)
	<i>Taak voltooiing</i>	4.7% (N=12)	4.3% (N=11)	14.0% (N=36)	2.7% (N=7)	25.7% (N=66)
	<i>Funktionlust</i>	18.3% (N=47)	35.0% (N=90)	4.3% (N=11)	7.8% (N=20)	65.4% (N=168)
Totaal						100% (N = 257)
Lachen om humor	<i>Incongruentie actie</i>	1.1% (N=7)	2.6% (N=16)	0.5% (N=3)	0.6% (N=4)	4.8% (N=30)
	<i>Incongruentie verbaal</i>	2.3% (N=14)	3.0% (N=19)	2.1% (N=13)	0.5% (N=3)	7.9% (N=49)
	<i>Incongruentie overig</i>	1.3% (N=8)	3.5% (N=22)	1.1% (N=7)	1.8% (N=11)	7.7% (N=48)
	<i>Overschrijden regels</i>	1.6% (N=10)	2.3% (N=14)	2.6% (N=16)	0.8% (N=5)	7.3% (N=45)
	<i>Slapsticks</i>	4.5% (N=28)	8.9% (N=55)	1.0% (N=6)	0.3% (N=2)	14.7% (N=91)
	<i>Gek doen</i>	15.1% (N=94)	32.7% (N=203)	5.3% (N=33)	4.5% (N=28)	57.6% (N=358)
Totaal						100% (N=621)
Niet codeerbaar	<i>Niet codeerbaar</i>	27.0% (N=66)	41.9% (N=102)	25.8% (N=63)	5.3% (N=13)	100% (N=244)
Totaal		100% (N=348)	100% (N=609)	100% (N=212)	100% (N=97)	100% (N=1266)

*p<0.05

Uit bovenstaande tabel is af te lezen dat kinderen bij het sociaal lachen het vaakst om 'imitatie' en 'verzoening' lachen wanneer zij samen met leeftijdsgenoten lachen. Het lachen om 'begroeting' vindt juist het vaakst plaats wanneer kinderen alleen zijn.

Ten tweede blijkt bij het lachen uit plezier dat kinderen het vaakst om 'het verwachte' en om 'funktionlust' lachen wanneer zij samen met leeftijdsgenoten lachen. Om 'taak voltooiing' wordt echter het vaakst gelachen wanneer kinderen met de pedagogisch medewerker lachen.

Ten derde is bij het lachen om humor het meest opvallend dat kinderen voor bijna alle redenen, behalve het 'overschrijden van regels', hier samen met leeftijdsgenoten het vaakst om lachen. Waarbij vooral het lachen om 'gek doen' hoog scoort. Wat betreft het lachen om het 'overschrijden van regels' blijkt dat kinderen hier het vaakst om lachen wanneer zij samen met de pedagogisch medewerker lachen.

Tot slot is ook voor jongens en meisjes en twee- en driejarigen apart gekeken naar de sociale situatie en de reden van de lach episode in categorieën (voor tabel zie bijlage 3). Over het algemeen bleken kinderen het vaakst om humor en het minst vaak om het sociale te lachen, ongeacht leeftijd, geslacht of sociale situatie. Voor jongens blijkt echter wel dat wanneer zij samen met de pedagogisch medewerker lachen, zij het vaakst uit plezier lachen.

5. Conclusie

Dit onderzoek bouwt voort op de al bestaande informatie over de ontwikkeling en functies van het lachen om humor, het lachen uit plezier en het sociaal lachen. In dit onderzoek is specifiek gekeken naar wat kinderen doet lachen en of het geslacht en de leeftijd van het kind, en zijn of haar sociale situatie hierop van invloed zijn.

Ten eerste is gekeken naar de sociale situatie van het kind, waarbij de volgende vraag centraal stond: *'In welke sociale situaties lachen kinderen het meest en zijn er op dit gebied verschillen tussen kinderen wat betreft het geslacht en de leeftijd waar te nemen?'* De resultaten uit het onderzoek tonen aan dat kinderen over het algemeen het vaakst met leeftijdsgenoten samen lachten, daarna het vaakst alleen, ten derde met de pedagogisch medewerker en het minst vaak met leeftijdsgenoten en de pedagogisch medewerker samen. De verwachting was dat, op basis van de theorie van aantrekkingskracht van gelijkheid, leeftijdsgenoten vaker met de kinderen zouden lachen dan dat de kinderen samen met de pedagogisch medewerkers zouden lachen. De resultaten uit dit onderzoek bevestigen deze verwachting, waar in bijna de helft van de lach episodes samen met leeftijdsgenoten gelachen werd en maar in iets minder dan 17% van alle lach episodes samen met de pedagogisch medewerkers werd gelachen. Voor zowel jongens als meisjes en twee- als driejarigen bleken de resultaten ongeveer gelijk. Een kanttekening bij de hierboven genoemde resultaten is het feit dat uit eerder onderzoek (Singer & de Haan, 2007) is gebleken dat maar in 22% van alle interacties de interacties samen met de pedagogisch medewerker zijn, waardoor geen vergaande uitspraken gedaan kunnen worden naar aanleiding van bovengenoemde resultaten. In de discussie zal hier verder op worden ingegaan.

Naar aanleiding van de resultaten uit het onderzoek van Ahnert, Pinquart en Lambert (2006) werd verwacht dat de pedagogisch medewerker vaker samen zou lachen met meisjes dan met jongens. Dit bleek niet zo te zijn. De pedagogisch medewerker lachte samen met jongens in iets meer dan 17% van de lach episodes en met meisjes in iets meer dan 16%. Een mogelijke verklaring voor het feit dat de onderzoeksresultaten de vooraf opgestelde verwachting niet ondersteunen, is dat het onderzoek van Ahnert, Pinquart en Lambert (2006) gericht was op de band die pedagogisch medewerkers met kinderen hadden. Mogelijk dat er andere aspecten een rol spelen bij het samen lachen dan bij het creëren van een veilige band.

Waar vooraf geen eenduidige hypothese is opgesteld met betrekking tot de leeftijd van het kind en het samen lachen met de pedagogisch medewerker tijdens de lach episodes, bleken hier ook geen grote verschillen te bestaan. De pedagogisch medewerker bleek in 18% van de lach episodes met tweejarigen te lachen en in iets minder dan 16% van de lach episodes met driejarigen.

Ten tweede is gekeken naar de reden van de lach episode. De hierbij opgestelde onderzoeksvraag luidde: *‘Om welke redenen lachen kinderen en hoe is de verhouding tussen het lachen om humor, het lachen uit plezier en het sociaal lachen en zijn er op dit gebied verschillen tussen kinderen wat betreft het geslacht en de leeftijd waar te nemen?’* Met betrekking tot de reden van het lachen werd verwacht dat kinderen het vaakst om humor zouden lachen gezien de visie van Martin (2007) en de ontwikkelingsfasen van McGhee en de *absurd* en de *empowerment theory*. De resultaten van dit onderzoek bevestigen deze verwachting, waarin het vaakst om humor werd gelachen en het minst vaak om het sociale. Wordt er naar de verschillende redenen van de lach episode gekeken dan blijkt dat wat kinderen het vaakst doet lachen het ‘gek doen’ is. ‘Imitatie’ doet kinderen het minst vaak lachen.

Daarnaast werd verwacht dat de leeftijd van het kind van invloed is op het lachen om humor of het lachen om één van de overige categorieën. Waar werd verwacht dat driejarigen vaker om humor zouden lachen dan tweejarigen, omdat driejarigen verder in hun cognitieve ontwikkeling zijn, bleek dit inderdaad het geval te zijn. Dit verschil was echter klein, en zowel twee- als driejarigen bleken het vaakst om humor en het minst vaak om het sociale te lachen.

Op basis van het onderzoek van Crawford (2003) werd verwacht dat jongens vaker om humor zouden lachen dan meisjes, en dat meisjes vaker uit plezier en om het sociale zouden lachen dan jongens. De gevonden verschillen tussen het lachen om humor, het lachen uit plezier en het sociaal lachen bleken echter voor jongens en meisjes redelijk gelijk. Zowel jongens als meisjes bleken het vaakst om humor en het minst vaak om het sociale te lachen. Aangezien de vooraf opgestelde verwachting was gebaseerd op één enkel onderzoek is het niet verwonderlijk dat deze niet wordt bevestigd. Daarnaast is het ook mogelijk dat er op deze leeftijd nog geen duidelijke verschillen tussen het geslacht zijn vast te stellen, alhoewel er al van het lachen om humor gesproken kan worden bij baby's (Martin, 2007).

Tot slot is gekeken naar de reden van het lachen in de verschillende sociale situaties. De volgende onderzoeksvraag was hierbij opgesteld: *‘Zijn er verschillen in de redenen waarom kinderen lachen wanneer zij alleen, samen met leeftijdsgenoten, samen met de pedagogisch medewerker of samen met de pedagogisch medewerker en leeftijdsgenoten zijn?’* Gezien de meer coördinerende en stimulerende rol die de pedagogisch medewerker ten opzichte van de kinderen behoort te hebben, werd verwacht dat kinderen vaker om humor zouden lachen samen met de pedagogisch medewerker, dan met leeftijdsgenoten. Deze verwachting werd niet bevestigd door de resultaten uit dit onderzoek. Kinderen bleken over het algemeen in alle sociale situaties het vaakst om humor en het minst vaak om het sociale te lachen, ongeacht geslacht, leeftijd en sociale situatie. Voor jongens geldt echter dat zij het vaakst uit plezier lachten wanneer zij samen met de pedagogisch medewerker lachten. In de overige sociale situaties lachten jongens wel het vaakst om humor. Een duidelijke verklaring hiervoor kan er vanuit dit, en eerder onderzoek, niet gegeven worden. Een mogelijkheid is echter wel dat de pedagogisch medewerkers in dit onderzoek de kinderen minder uitdagen in het gebruik van en het lachen om humor dan redelijkerwijs verwacht mag worden op basis van hun functie.

Wanneer wordt gekeken op het niveau van de reden van het lachen bleek het percentage lachen om ‘begroeting’ het hoogst wanneer kinderen alleen lachen. Een verklaring hiervoor kan zijn dat kinderen wel leeftijdsgenoten begroeten en dat deze ook terug groeten, maar hier niet bij moeten lachen, of dat het groeten van anderen vaker voorkomt wanneer kinderen alleen spelen.

De percentages voor het lachen om ‘funktionlust’ en voor het lachen om humor, behalve het ‘overschrijden van regels’ waren het hoogst wanneer kinderen samen met leeftijdsgenoten lachen. Een verklaring hiervoor kan er vanuit de *theory of the absurd* gevonden worden, waarin kinderen vooral moeten lachen om dingen die incongruent aan hun bestaande schema’s zijn. Dat om bovengenoemde redenen het vaakst met leeftijdsgenoten wordt gelachen komt mogelijk doordat de pedagogisch medewerkers juist proberen de kinderen in het gareel te houden, waardoor zij niet lachen om bijvoorbeeld het ‘gek doen’ en ‘funktionlust’ en zij bij ‘slapsticks’ eerder bezorgd zijn of alles wel goed is gegaan. Daarnaast kan het ook zo zijn dat kinderen om de eerder genoemde redenen vaker met personen, in dit geval kinderen, lachen die aan hen gelijk zijn in hun gedrag.

De resultaten uit dit onderzoek bevestigen de verwachting dat kinderen vaker om 'het overschrijden van regels' lachen als zij samen met de pedagogisch medewerker lachen, dan wanneer zij in één van de andere sociale situaties lachen. Interessant is dat het percentage lachen om 'taak voltooiing' ook hoger bleek te zijn als er samen met de pedagogisch medewerker werd gelachen dan in één van de andere sociale situaties. De reden dat 'taak voltooiing' vaker voorkwam als reden van lach episode als er samen met de pedagogisch medewerker werd gelachen, is mogelijk te verklaren doordat kinderen sociale bevestiging zoeken bij de pedagogisch medewerker. En dat kinderen vaker een taak voltooien in het bijzijn van de pedagogisch medewerker dan in het bijzijn van leeftijdsgenoten.

6. Discussie

Een kanttekening die bij dit onderzoek geplaatst moet worden is dat de verschillende lach episodes niet geheel onafhankelijk van elkaar zijn, omdat elk kind meerdere lach episodes kon hebben. Zo waren er kinderen met maar twee lach episodes, maar ook kinderen met bijvoorbeeld wel 25 lach episodes. Om de data gegevens van dit onderzoek te analyseren had daarom eigenlijk een multilevel-analyse uitgevoerd moeten worden. Aangezien dit boven de statistische kennis van een master student ligt, is er gekozen voor de chi-kwadraattoets. Een voorwaarde voor het toetsen met de chi-kwadraattoets is echter dat de data onafhankelijk van elkaar moet zijn. Zoals hierboven beschreven is dat in dit onderzoek niet het geval. De betrouwbaarheid van de resultaten is hierdoor verminderd, en de resultaten kunnen niet zonder meer gegeneraliseerd worden.

Waar uit de resultaten van het onderzoek van Martin (2007) bleek dat kinderen van één jaar gemiddeld één tot vier keer lachten tijdens een tien minuten durend 'face-to-face play' met hun moeders, blijkt uit het hier beschreven onderzoek dat kinderen per uur gemiddeld 13.19 keer lachten. Waarbij minimaal 0 keer en maximaal 39 keer werd gelachen. Wat overeenkomt met ongeveer 0 tot vijf keer lachen per tien minuten. Hiermee komen de resultaten uit het hier beschreven onderzoek grotendeels overeen met de resultaten uit eerder onderzoek.

Uit eerder onderzoek (Singer & de Haan, 2007) bleek dat pedagogisch medewerkers in 22% van de interacties met kinderen betrokken waren. Wordt gekeken naar hoe vaak kinderen samen met pedagogisch medewerkers lachen, dan blijkt dat dit percentage iets lager ligt in vergelijking met hoe vaak de pedagogisch medewerkers betrokken zijn bij de interacties van kinderen. De kinderen bleken namelijk in 16.7% van alle lach episodes samen met de pedagogisch medewerkers te lachen. Gekeken naar de interacties met leeftijdsgenoten is uit eerder onderzoek gebleken dat van alle interacties in 90.7% van de gevallen de interactie plaats vindt met leeftijdsgenoten. Dit is gemeten in een kinderdagverblijf bij 2-jarigen, gedurende vrij spel (Singer & de Haan, 2007). Vergeleken met het samen lachen met leeftijdsgenoten, blijkt dat er maar in iets meer dan 48% van alle lachepisodes samen met leeftijdsgenoten wordt gelachen. De lagere percentages kunnen mogelijk verklaard worden doordat in het onderzoek van Singer & de Haan (2007) alle interacties zijn meegenomen, terwijl in het hier beschreven onderzoek, naar wat

kinderen doet lachen, specifiek is gekeken naar de interacties met betrekking tot het samen lachen.

Dit onderzoek heeft ondanks bovengenoemde kanttekening tot meer inzicht geleid in wat kinderen doet lachen en hoe de sociale situatie, de leeftijd en het geslacht van het kind hierop van invloed zijn. De resultaten komen grotendeels overeen met resultaten uit eerder onderzoek en de verwachtingen die op basis daarvan zijn gemaakt. Opmerkelijk is echter dat kinderen in alle sociale situaties vaker om humor blijken te lachen en niet uitsluitend wanneer zij samen met de pedagogisch medewerker lachen. Kinderen blijken vooral voor elkaar een bron van humor, van 'gek doen', te zijn, terwijl kinderen zich ten opzichte van de pedagogisch medewerkers juist meer lijken te willen verwezenlijken en op zoek zijn naar sociale bevestiging. Daarnaast lijken de pedagogisch medewerkers meer gericht te zijn op het verzorgende aspect van hun functie en minder gericht op hoe zij de kinderen kunnen stimuleren in hun ontwikkeling. Met behulp van de resultaten uit dit onderzoek kunnen pedagogisch medewerkers hierdoor nog beter voorbereid worden op hun functie, waarin zij de ontwikkeling van het kind kunnen stimuleren door het inzetten van humor.

In de toekomst zou er vervolgonderzoek gedaan kunnen worden naar of de categorieën en redenen van de lach episodes ook onderling significant van elkaar verschillen. Waarbij bijvoorbeeld gekeken kan worden of het lachen om 'het overschrijden van regels' significant vaker voorkomt wanneer kinderen met de pedagogisch medewerker lachen dan wanneer zij met leeftijdsgenoten lachen, ten opzichte van bijvoorbeeld het lachen om 'gek doen'.

Daarnaast kan er nog meer onderzoek gedaan worden naar wie bij een lach episode het initiatief tot het lachen neemt. Wanneer blijkt dat dit voornamelijk bij de kinderen zelf ligt, dan ontstaat daar een grote mogelijkheid voor de pedagogisch medewerker om hier op in te springen en de kinderen nog meer uit te dagen en hun ontwikkeling te stimuleren door zelf het initiatief tot humor te nemen.

Tot slot is er nog erg weinig onderzoek gedaan naar de verschillen in humor tussen jongens en meisjes op jonge leeftijd. Door middel van longitudinaal onderzoek, waarbij de kinderen vanaf hun geboorte tot bijvoorbeeld de middelbare school jaarlijks worden gevolgd, kan hier meer inzicht in worden verkregen.

7. Literatuurlijst

Ahnert, L. Pinquart, M. & Lamb, M.E. (2006). Security of children's relationships with nonparental care providers: A Meta-analysis. *Child Development*, 77 (3), 664-679.

Berk, L. E. (2006). *Child Development (7th edition)*. Boston. Pearson.

Bijleveld, C.C.J.H. (2005). *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*. Den Haag. Boom Juridische Uitgevers.

Byrne, D. (1971). *The attraction paradigm*. New York: Academic Press.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2008).

Chapman, A. J. & Foot, H. C. (2007). *Humor and laughter: Theory, research and applications*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

Crawford, M. (2003). Gender and Humor in Social Context. *Journal of Pragmatics*, 35, 1413-1430.

Huizingh, E. (2002). *SPSS. 11.00 voor Windows en Data Entry*. Schoonhoven. Academic Service.

Klein, A.J. (2003). *Humor in Children's Lives: A Guidebook for Practitioners*. Westport: Praeger Publishers.

Kornblatt, S. (2009). *A Better Brain at Any Age: The Holistic Way to Improve your Memory, Reduce Stress and Sharpen Your Wits*. Conari Press.

Loizou, E. (2005). Infant humor: the Theory of the Absurd and the Empowerment Theory. *International Journal of Early Years Education*, 13 (1), 43-53.

Martin, R. A. (2007). *The psychology of humor. An integrative approach*. London: Elsevier Inc.

McGhee, P.E. (1979). *Humor: It's Origin and Development*. San Fransico: W.H. Freeman and Company.

McGhee, P.E. (2002). How Humor Facilitates Children's Intellectual, Social and Emotional Development. Adapted from P. McGhee, *Understanding and Promoting the Development of Children's Humor*, Kendall/Hunt.

McGhee, P.E. (2002). Head, Shoulders, Knees and...Peanut Butter. What Makes Young Children Laugh? Adapted from P. McGhee, *Understanding and Promoting the Development of Children's Humor*, Kendall/Hunt.

Meltzoff, A.N. (2007). The 'like me' framework for recognizing and becoming an intentional agent. *Acta Psychologica*, 124, 26-34.

Rieber, R. W. & Robinson, D. K. (2004). *The essential Vygotsky*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Sande, J. P. van de, (2001). *Gedragsobservaties. Een inleiding tot systematisch observeren. Derde druk*. Wolters Noordhoff.

Sampson, R.J., & Raudenbush, S.W. (1999). Systematic Social Observation of public spaces: A new look at Disorder in Urban Neighborhoods. *American Journal of Sociology*, 105 (3), 603- 651.

Singer, E. & Haan, D. de (2007). Social life of young children: Coconstruction of shared meanings and togetherness, humor, and conflicts in child care centers. In B. Spodek & O. M. Saracho (Eds.). *Contemporary perspectives on social learning in early childhood education* (pp. 279-302). Charlotte, NC: Information Age Publishing Inc.

Singer, E. (2009). Opvoeden in kinderdagverblijven: Waarom de kwaliteit blijft teleurstellen. <http://www.eco3.nl/eCache/DEF/1/13/643.html>

Tavecchio, L. (2002). Van opvang naar opvoeding. De emancipatie van een uniek opvoedingsmilieu. Amsterdam: Vossiuspers UvA.

Weaver, R.L., Cotrell, H.W. (1987). Ten Specific Techniques for Developing Humor in the Classroom. *Education*, 108 (2), 167-179.

8. Bijlage 1

Tabel 2. Reden van lach episode

Categorieën	Reden	Voorbeeld
<i>Lachen uit plezier</i>	Funktionlust	Het lachen om bewegingen
	Taak voltooiing	Het lachen om het succesvol beëindigen van een taak
	Het verwachte	Het lachen om het voorspellen en het uitkomen van een gebeurtenis
<hr/>		
<i>Sociaal lachen</i>	Verzoening	Het lachen met als doel te verzoenen tijdens of direct na een conflict
	Imitatie	Het lachen om het elkaar nadoen
	Begroeting	Het lachen als manier van begroeting; dit bestaat uit slechts één handeling zoals het bijvoorbeeld eenmalig haha zeggen bij het elkaar ontmoeten
<hr/>		
<i>Lachen om humor</i>	Incongruentie verbaal	Het lachen om onvoorspelbare verbale handelingen zoals rijmpjes, onzin woordjes, vieze woordjes
	Incongruentie actie	Het lachen om onvoorspelbare acties zoals het opeten van een telefoon
	Gek doen	Het lachen om het gek doen
	Incongruentie overig	Het lachen om onvoorspelbaarheden die in bovenstaande drie subcategorieën niet onder te verdelen is
	Overschrijding regels	Het lachen om het overschrijden van

		regels of het uitdagen van gezag
	Slapsticks	Het lachen om ongelukjes zoals uitglijden en vallen
<i>Niet codeerbaar</i>	Niet codeerbaar	Het lachen om iets wat niet onder te brengen is in één van bovenstaande categorieën
<p>Opmerking: Het kan voorkomen dat een lach episode valt onder meerdere categorieën. In dit geval wordt er slechts voor één categorie gekozen. Hierbij geldt als eerste de regel dat de meeste complexe vorm van sociale relaties gescoord wordt; het onverwachte > het verwachte, imitatie, overschrijding regels, slapsticks (bewust gemaakt) > funktionlust, taak voltooiing, slapsticks (ongelukjes). Wanneer er dan nog niet voor één categorie gekozen kan worden, wordt die categorie gekozen die het meest aan de orde is.</p>		

9. Bijlage 2

Sociale situatie x jongens en meisjes

Chi-Square Tests

geslacht van het doelind		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)		
meisje	Pearson Chi-Square	72,291 ^a	1	,000				
	Continuity Correction ^b	70,722	1	,000				
	Likelihood Ratio	72,783	1	,000				
	Fisher's Exact Test						,000	,000
	Linear-by-Linear Association	72,185	1	,000				
	N of Valid Cases ^b	683						
jongen	Pearson Chi-Square	29,661 ^c	1	,000				
	Continuity Correction ^b	28,648	1	,000				
	Likelihood Ratio	29,834	1	,000				
	Fisher's Exact Test						,000	,000
	Linear-by-Linear Association	29,610	1	,000				
	N of Valid Cases ^b	583						

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 65,19.

b. Computed only for a 2x2 table

c. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 71,98.

Geslacht x sociale situatie

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,379 ^a	3	,039
Likelihood Ratio	8,375	3	,039
Linear-by-Linear Association	1,129	1	,288
N of Valid Cases	1266		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 44,67.

Sociale situatie x twee- en driejarigen

Chi-Square Tests

leeftijd van het doelkind in categorieën		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
2 jaar	Pearson Chi-Square	38,839 ^a	1	,000		
	Continuity Correction ^b	37,707	1	,000		
	Likelihood Ratio	39,214	1	,000		
	Fisher's Exact Test				,000	,000
	Linear-by-Linear Association	38,776	1	,000		
	N of Valid Cases ^b	611				
3 jaar	Pearson Chi-Square	60,057 ^c	1	,000		
	Continuity Correction ^b	58,590	1	,000		
	Likelihood Ratio	60,135	1	,000		
	Fisher's Exact Test				,000	,000
	Linear-by-Linear Association	59,965	1	,000		
	N of Valid Cases ^b	655				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 75,96.

b. Computed only for a 2x2 table

c. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 61,32.

Leeftijd x sociale situatie

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,149 ^a	3	,105
Likelihood Ratio	6,154	3	,104
Linear-by-Linear Association	1,224	1	,268
N of Valid Cases	1266		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 46,81.

Jongen x reden lach episode

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	2,305E2 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 145,8.

Meisje x reden lach episode

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	1,908E2 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 170,8.

Geslacht x reden van lach episode in categorieën

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,499 ^a	3	,090
Likelihood Ratio	6,542	3	,088
Linear-by-Linear Association	5,522	1	,019
N of Valid Cases	1266		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 66,31.

2- jarigen x reden lach episode

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	1,683E2 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 152,8.

3-jarigen x reden lach episode

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	2,620E2 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 163,8.

Leeftijd x reden van lach episode in categorieën

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,818 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	21,930	3	,000
Linear-by-Linear Association	5,840	1	,016
N of Valid Cases	1266		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 69,50.

Alleen x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	84,437 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 87,0.

Leeftijdsgenoten x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	2,825E2 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 152,3.

Pedagogisch medewerker x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	34,302 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 53,0.

Leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	58,505 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 24,3.

Sociale situatie x reden van lach episode in categorieën

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	47,465 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	47,637	9	,000
Linear-by-Linear Association	2,158	1	,142
N of Valid Cases	1266		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,03.

Jongens x alleen x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	59,190 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 42,0.

Jongen x leeftijdsgenoten x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	1,718E2 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 64,8.

Jongens x pedagogisch medewerker x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	23,634 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 25,3.

Jongen x leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	27,545 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 13,8.

Meisje x alleen x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	28,667 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 45,0.

Meisje x leeftijdsgenoten x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	1,233E2 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 87,5.

Meisje x pedagogisch medewerker x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	27,126 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 27,8.

Meisje x leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	15,571 ^a
df	2
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 14,0.

Tweejarigen x alleen x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	47,462 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 43,3.

Tweejarigen x leeftijdsgenoten x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	1,068E2 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 68,5.

Tweejarigen x pedagogisch medewerker x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	14,000 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,003

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 27,5.

Tweejarigen x leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	25,259 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 13,5.

Driejarigen x alleen x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	40,749 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 43,8.

Driejarigen x leeftijdsgenoten x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	1,860E2 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 83,8.

Driejarigen x pedagogisch medewerker x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	21,059 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 25,5.

Driejarigen x leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker x reden van lachen

Test Statistics

	4catlach
Chi-Square	19,581 ^a
df	2
Asymp. Sig.	,000

a. 0 cells (.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 14,3.

10. Bijlage 3

Tabel 8. Sociale situatie en reden van lachen uitgesplitst naar geslacht (n=1266)

	<u>Sociale situatie</u>	<u>Reden van lachen in categorieën</u>				
		Sociaal lachen	Lachen uit plezier	Lachen om humor	Niet codeerbaar	Totaal
<i>Jongen</i>	Alleen	14.3% (N=24)	17.8% (N=30)	50.6% (N=85)	17.3% (N=29)	100% (N=168)
	Met leeftijdsgenoten	12.0% (N=31)	14.7% (N=38)	60.2% (N=156)	13.1% (N=34)	100% (N=259)
	Met pedagogisch medewerker	5.0% (N=5)	36.6% (N=37)	31.7% (N=32)	26.7% (N=27)	100% (N=101)
	Met leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker	5.5% (N=3)	34.5% (N=19)	49.0% (N=27)	11.0% (N=6)	100% (N=55)
Totaal		10.8% (N=63)	21.3% (N=124)	51.4% (N=300)	16.5% (N=96)	100% (N=583)
<i>Meisje</i>	Alleen	18.3% (N=33)	18.9% (N=34)	42.2% (N=76)	20.6% (N=37)	100% (N=180)
	Met leeftijdsgenoten	9.4% (N=33)	21.7% (N=76)	49.4% (N=173)	19.5% (N=68)	100% (N=350)
	Met pedagogisch medewerker	13.5% (N=15)	12.6% (N=14)	41.5% (N=46)	32.4% (N=36)	100% (N=111)
	Met leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker	0.0% (N=0)	21.4% (N=9)	61.9% (N=26)	16.7% (N=7)	100% (N=42)
Totaal		11.8% (N=81)	19.5% (N=133)	47.0% (N=321)	21.7% (N=148)	100% (N=683)

*p<0.05

Tabel 9. Sociale situatie en reden van lachen uitgesplitst naar leeftijd (n=1266).

	<u>Sociale situatie</u>	<u>Reden van lachen in categorieën</u>				
		Sociaal lachen	Lachen uit plezier	Lachen om humor	Niet codeerbaar	Totaal
<i>Tweejarigen</i>	Alleen	17.9% (N=31)	20.2% (N=35)	47.4% (N=82)	14.5% (N=25)	100% (N=173)
	Met leeftijdsgenoten	15.0% (N=41)	21.2% (N=58)	51.4% (N=141)	12.4% (N=34)	100% (N=274)
	Met pedagogisch medewerker	10.9% (N=12)	25.5% (N=28)	35.4% (N=39)	28.2% (N=31)	100% (N=110)
	Met leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker	5.6% (N=3)	37.0% (N=20)	46.3% (N=25)	11.1% (N=6)	100% (N=54)
Totaal		14.2% (N=87)	23.1% (N=141)	47.0% (N=287)	15.7% (N=96)	100% (N=611)
<i>Driejarigen</i>	Alleen	14.9% (N=26)	16.6% (N=29)	45.1% (N=79)	23.4% (N=41)	100% (N=175)
	Met leeftijdsgenoten	6.9% (N=23)	16.7% (N=56)	56.1% (N=188)	20.3% (N=68)	100% (N=335)
	Met pedagogisch medewerker	7.8% (N=8)	22.6% (N=23)	38.2% (N=39)	31.4% (N=32)	100% (N=102)
	Met leeftijdsgenoten en pedagogisch medewerker	0.0% (N=0)	18.6% (N=8)	65.1% (N=28)	16.3% (N=7)	100% (N=43)
Totaal		8.7% (N=57)	17.7% (N=116)	51.0% (N=334)	22.6% (N=148)	100% (N=655)

*p<0.05

11. Bijlage 4

@Begin
@Participants: KEE Keenan Target_Child, BAR Bart Child, LEI Leidster
@ID: I I I I I I I I
@Time Start: 4.52
@Time End: 4.54
@Duration: 2
@Transcriber: Josje
@Episode: 220201
@Age of KEE: 2;1.
@Age of BAR: 3;5.
@Gender of KEE: male
@Gender of BAR: male
@Etn of KEE: antilliaans
@Etn of BAR: nederlands
@Location: binnen
@Play activity: symbolisch overig
@Play situation: samen
@Teacher nearby: wel
@Teacher involvement: wel
@Teacher looking: wel
@Reason humor: verzoening
@Warning:
@Situation: Keenan en Bart zitten en staan naast elkaar aan tafel, de leidster zit er schuin achter (tussen in). Bart heeft net moeten huilen toen zijn vinger tussen het speelgoed terecht kwam. De leidster heeft hem gerustgesteld en Keenan en Bart spelen nu samen met het 'huis'. Twee andere kinderen kijken naar wat Keenan en Bart aan het doen zijn
*LEI: Nu zachtjes he Keenan, dat de vingers van Bart er niet tussen komen. Goed zo. Ja, doe er maar doorheen.
%com: Keenan stopt een voorwerp (ezel) door een opening van het huis. Bart pakt de ezel aan de andere kant van de opening en houdt hem in zijn hand
*LEI: Daar is die weer!
%emo: glimlachen
*KEE: 0.
*BAR: 0.
%com: Keenan kijkt naar Bart en heeft een glimlach op zijn gezicht. Bart kijkt op dat moment niet terug maar houdt de ezel in zijn hand en zet deze weer voor de opening waar Keenan hem net doorheen heeft gedaan. Keenan en Bart spelen samen verder met het 'huis', de leidster zit er nog steeds bij en er staan ook twee andere kinderen nog omheen te kijken
@End